

ЛЕМ.фм+

ПАНРУСИНЬСКИЙ ТЫЖДЕННИК № 8 09.05-15.05.2016

WWW.LEM.FM

Автостереотип

5

Комлошка
є «даньовым райом»

12

Писателька русинь-
ской души

19

Матура: час - старт

Зміст.

Рекомендуємо //

16

Автостереотип

Зчудований пан Журден долго не міг ся успокоїти. Хотіл написати писмо до милой дамы, а ту ся го звідують, ци лист буде вершуваний? Премудрий філософ-учитель му повідат, же писати мож, хоснуючы або верш, або прозу, не інакше, і што każde писаня, котре не єст прозом...

5

Комлошка є «даньовым райом»

6

Одышол Михал Габуря (1928–2016) – староста Лемківской Ватры на Чужыні

7

Реконструкція русиньского музею бы могла зачати у 2017-ім р.

8

Смсом мож заплатити за вхід до Магурского Национального Парку

10

Фотореляция з награня платні ансамблю «Терочка»

12

Писателька русиньской души

14

101 років тому в Талергофі...

19

Матура: час - старт

22

Недоучены?

24

В найблизшым тыжни

26

Скоропис

Редакция:

Шефредактор:
Демко Трохановскій,
технічний редактор:
Наталія Малецька-Новак,
члены редакции:
Богдан Гамбаль,
Севериян Косовскій,
Петро Медвідь,
Павел Малецькій.

Редакция.

Сучасний світ, в котрым єдным з найважнішых цивілізаційных успіхів наших часів являть ся свобода слова і поглядів, скодифікуваны сут основны людскы права, не все мусит ся нам подавати. Але і тото єст нашым правом – оцінювати, коментувати і мати свої опінії на окружаючы нас події. Хоц здавало бы ся, же світ, поділений на ліпшых і гіршых, уж давно проминул, не во вшыткых обшырях мож тото спостеречи.

На знімці шефредактор тыжденика
Демко Трохановскій.

Право называти ся так, як хочеме, або підкрисляти свою достоменніст, тіж мало бы были натуральным в таких державах, котры менуют ся зачыслати до кругу цивілізуваных. Ідеальний світ, як гварят, не існує. Но, може окрем обіцяного раю, але і там не каждый мусит ся найти. Зато останме тепер при нашым земным світі. Жыєме, егзистуєме, оддыхаєме повітрём XXI столітя. Вшытко правда, лем ци мы Лемкы/Русины до такого світа пасуєме?

Чул єм недавно, же ліпше нам было за комуны. Не лем зато, же для каждого была робота, не было злодійства, а люде были собі рівны. А зато – як єм ся додумал – же товды сме были выняты спід права до штоденности і нормальности. В таких обставинах декотрым людем о вельо легше жыти. Знают, же єст тяжко, злі, недобрі, планно – і мож бы ішы гевдати парунадцет негативных присловників – зато і поплакати мож, фурт навертати до того, што сме стратили, побесідувати о минулым, котрого уж николи не буде. То барз выгідний вихід з ситуації, жебы не думати о теперішних проблемах. А де там ішы думати о будучым.

І наверну до поставленого собом звіданя – ци мы до днешнього світа пасуєме? Здає ся мі,

же не вшыткы. По мойому, ментально сідиме ішы в комуністичных часах. Най приміром того буде звіданя, котре почул єм по повселюдным списі населіня з 2002 р.: «То як сте ся записали, сусідко, Лемкыньом?» – «А то уж дозволяють на таке?». То был перший в Польщы повселюдний спис. Такой шіст тисячів Лемків признало ся до свого походжыня. Замірено хосную часослово «признати ся», бо звучит оно в тым місци як героїчний чын, а не природна каждому постава. Мал єм нагоду дознати ся о преференциях реченой «сусідкы» вчас списуваня люди в 2011 р. Товды пришли дохыж ідеологічны активісты з ноутбуками, жебы допомочы списати сусідку через інтернет і уж не было з тым проблему – вказало ся, же хоц не мусит ся уж бояти і вказувати в формулярі польску національніст, активісты з компютерами нашли альтернативну достоменніст, поясняючы, же вшыткы Лемкы то Українці, а то значыт, же Русины, же то вшытко єдно.

То, очевидно, єден з вельох примірів, а каждый з них мож розберати по другому, але, як видно, і нашы ідеологічны опоненты не барз пасують до того світа. Непрестанно од столітя хоснують тоты самы методы молиганя і одвічны шабльоны – хто єст, а кого неє. То мало професійональне і на днешній час неактуальне. Аж ся бою, што буде коли наше і їхне думаня піде допереду і дожене сучасны стандарды. А мам ішы ліпшу думку. Не обзерайме ся на тамтых і ідме своїм путем. Може кед мы першы войдеме в сучасніст, і тамты підут допереду? Днес то лем мрія, але зробме з ней нормальніст, гу котрій мусиме як найскорше дійти. А окрем того то наше право і повинніст. ●

Demko Trohanovskiy
шефредактор

«Вирішили сьме, же буде ліпше зрушыти фіремны дані містной самосправы, жебы допомочі людям робити бізнiс і основати властны фірмы», пояснiв про Euronews староста Комлошкы Ласло Котелеш

На знімці замок в Комлошці, © Civertan Grafikai Stúdió

Комлошка

є «даньовым райом»

Петро Медвідь
petro@lem.fm

Село Комлошка в Боршодьско-абовско-замплінській жупі є історичним центром Русинів у днешнім Мадярьску. Русины ся ту датують од 18-го столітя. Діалект хоснований в тій области став ся і оснований при встановленю штандарду русиньского языка в Мадярьску. В Комлошці проходили і два літні таборы русиньской молодежи. Но Комлошка є і «даньовым райом», котрый обявлює все веце домашніх і заграничних фірем.

Українська редакція Euronews принесла недавно статю Беатріск Абот під назвов «Податковий рай по-угорськи, або як нащадки русинів гроші заробляли». В статі ся пише, же Комлошка має днешь статус «екосела», хоць в середині минулого столітя векшына жителів, котре было русиньского походжіня, одышла до інших регіонів державы і село так майже заникло. У 90-тых роках 20-го столітя містна самосправа вирішыла, же зрушыть вшиткы фіремны poplatky, кідьже в селі не было жадной фірмы і зістало в нім лем дакілько жителів.

в Комлошці. Навеце, в Мадярьску логістичны фірмы мусять платити спеціалны дані із транспорту, із яких ся 40 процент вертають до регіону, в котрім фірма діє. Так ся і Комлошці дістане грошей з бізнiсу містных фірем.

Староста Котелеш підкреслює, же найвече грошей із Комлошского бізнiсу має держава, бо на її рахунок ідуть дані, но містны фірмы едновременно дали роботу веце як 3-ом тiсячам людей. І так само містна самосправа, кідьже ся Комлошка розвивать, може вынакладати намагу, жебы здобыти дотації із Европской унії, што так само може допомочі розвитку села.

«Вирішили сьме, же буде ліпше зрушыти фіремны дані містной самосправы, жебы допомочі людям робити бізнiс і основати властны фірмы», пояснiв про Euronews староста Комлошкы Ласло Котелеш.

Фінанчна криза у 2008-ім році дотулила ся і Комлошкы. Село не мало жадны жрідла фінанцій. І так містна самосправа зачала рекламовати Комлошку як «даньовый рай». Результат? Веце як позитівный. Днешь має в Комлошці свої бюра веце як сто фірем, окрім іншого і шыфны фірмы із Голандії. Векшына в Комлошці зареєстрованых фірем суть міджінародны транспортны сполочности, котры у Комлошці не мусять платити містны дані.

Спокійны суть в Комлошці, в Будапешті, но і містны. Фіремны містны дані в Мадярьску представляють 2 процента із профіту. «Наше фінанчне обернення за рік представляє майже мiлiон евр, 2 процента, котры бы сьме з того мусили заплатити містній самосправі, можеме вернути до розвитку фірмы,» говорить єден із podnikatelів в логістіці. Фірмы платять дані державі, значіть Будапешть не приходіть о жадны фінанції з бізнiсу

Комлошка є доднешь принимана як історичный центер Русинів, но по русиньскы днешь в Мадярьску бісідую векшынов уж лем старша генерація. Асімілації з мадярьским жытельством за допомiг на зачатку 20-го столітя выник Гайдудорозькой грекокатолицькой епархії і окремого Апостольского екзархату у Мішковці, котры поступно перешли із церковнославяньского на мадярьскый язык в богослужінях. Днешь існує в Мадярьску Мадярьска грекокатолицька метрополітна церьков. ●

Одышол Михал Габура (1928–2016) – староста Лемківской Ватры на Чужыні

В Велику Пятницю, 29. квітня/ апріля 2016 рока, вмер бл. п. **Михал Габура** – найстарший Лемко з Михалова та дотеперішній почесний староста Лемківской Ватры на Чужыні. Похоронны богослужыня одбыли ся 4. мая т.р. о 9.00 год. в православній церквы св. Михала Архангела в Михалові, а пак на цмонтери в Тшебніцах. Ден перед похороном в михалівскым храмі была служена панихіда за покійным.

Бл. п. Михал Габура народил ся в 1928 р., в славным селі Фльоринка на західній Лемковині. Коли в 1947 р. зачало ся насильне выганяня Русинів з Лемковины, як більшіст Лемків нашол ся на Нижнім Шлеску. На чужыні, як вельо інчых Фльоринчан, был направлений до села Михалів к. Любіна, де прожывал такой ціле свое дальше жытя. Од початку был звязаний з лемківскыма справами, та коли в 80. рр. XX ст. родила ся в Михалові ідея Лемківской Ватры, все служыл помочом. Організоторы споминают бл. п. Михала Габуру як сильного фізичні мужчыну, котрий што рока приходил на ватряне поле помагати рыхтувати михалівске свято. Ціле свое жытя был заангажуваний в церковне жытя михалівской громады, а коли михалівяне зачали будову храму в традиційным західньолемківскым стилю, міцно влучыл ся в поміч при будові церквы св. Михала.

Традиция михалівскых ватр бодай од початку становила, же ватру розпалял все найстарший Лемко, котрий прожывал в Михалові. Од парох років, коли старшы покоління од бл. п. Михала Габуры одышли до вічности, припала му почесна функция розпаляти Лемківскы Ватры на Чужыні.

Последній раз рідну Фльоринку одвиділ в 2009 році вчас посвячыня пропамятных крестів на тамтышніх цмонтерях. Як споминают його едносельчане, бл. п. Михал Габура выказувал ся непересічным знаньом і памятю нт. Фльоринкы і ей історіі. Його смерт то дальша страта для Лемків, а точно михалівской громады, прото же одходит до вічности представник довоенной генерації Лемковины. Влони михалівяне пращали бл. п.Димитрия Дубця та Михала Романяка. Днес зо 165 осіб, выгнанных з Фльоринкы, а пак оселеных в Михалові, остала ся лемжменька. ●

Севериян Косовскій
seweryjan@lem.fm

Реконштрукція русиньского музею бы могла зачати у 2017-ім р.

Петро Медвідь
petro@lem.fm

Словацькый народный музей – Музей русиньской культуры в Пряшові выиникнув 1-го януара 2007-го року на основі рішіня Міністерства культуры Словацькой републикы. Наперед был у арендованых комерчных просторах. Кінцом 2011-го рока музей переводом маєтку із Міністерства обраны Словацькой републикы дістав бывшы касарні, чім ся zdobyла будова, котра має служыти як просторы музею.

Здобытя новых просторів значіло і то, же музей был до децембра 2013-го року про людей цалком запертый. Од того часу є одкрытый, но фунгує в обмеженім режимі. Напрік тому музей понукать дочасны і штири сталы экспозиції. Лем недавно прибыла экспозиція, котра документує Підкарпатьску Русь у 30-тых роках 20-го столітя.

Бывшы касарні суть творены трьома обектами, із котрых два суть із 19-го столітя і не были довго реконштруктованы. Так само не суть просторы приготовлены на галерійну і музейну діяльність. Од добытя новых просторів директорка Словацького народного музею – Музею русиньской культуры Ольга Глосікова має намагу добыти фінананції на проектну документацию і наслідну реконштрукцію будовы. Як повіла директорка Глосікова в остатніх днях про словацьку пресову аґентуру SITA, думать собі, же перша фаза реконштрукції бы могла зачати у 2017-ім році.

Ставбный замір є подля слов Глосіковой в сучасности на Міністерстві культуры Словацькой републикы, котре є зряджовательом Словацького народного музею і вшыткых його од-

ділінь. Міністерство вирішыть і приділінь 210-ох тисичів євр потрібных на выпрацованя проектовой документации, котра детално встановить работы і кошты, і без котрой не може зачати ся реконштрукція. «У ідеалнім припаді бы ся перша із пятох етап обнови центру музею могла зачати на будучій рік», інформовала Глосікова.

«Намагов музею є штоскоріше зачати із реконштрукчныма роботами в інтерьері і екстерьері будовы, жебы вытворити условії про іншталацію росшыреных экспозицій і новых выставок, котры бы презентовали живот і традиції Русинів. Зреконштруктованы просторы понукнуть бібліотечарьскы, бадательскы ці архівны службы заінтересованым, як і різны культурно-освітні події про вшыткы віковы категорії», обіцяють офіціальный інтернетовый сайт музею. ●

Маґурскій Национальній Парк з першым днём мая зачал тогорічний туристичний сезон. Каждый, хто выберат ся на прогулку по Парку, зобовязаний ест купити білет вступу. Мож го дістати в Едукаційным Осередку в Крампній та в пунктах продажы білетів в Фолюшы, Святковій Великій і Бортным. Окрем того, єднодньовы білеты мож тіж придбати, высылаючы спеціальний смс.

Парк, з додатково виділеном обшырю охорони, находит ся в Низкым Бескіді, цілістю на Лемковині. Його основаня мало на ціли выполнити охоронну обшыр межде национальными парками західніх Карпат і Бещадскым Парком в східніх Карпатах. Маґурскій Парк, якій находит ся в перехідній зоні межде західніма і східніма Карпатами, ест місцьом, де пересікают ся тзв. біокоридоры. Гірскы східньо- і західньокарпатскы ґатункы вандруют в противны стороны вздолж хырбета Карпат і переходят обнижыньом Низкого Бескіду, пересікаючы обшыр Парку. Мікс і богатство ріжных ґеографічных елементів рослинности і звірят причынят ся до того, же обшыр МНП мат вынятковий і одмінний характер.

Окрем природничых прикмет, МНП ест особливий і з огляду на етнографічны і історичны вальоры. На його обшыри были найдены сліды деревяно-земных загорід і фрагменты керамікы з кінця VIII ст. Під Вантківском Маґуром сут остаткы по великым городиску, подля істориків – части середвічного пасма городиск з IX-X ст, а на Замковій Горі к. Мруковой заховали ся тіж фрагменты середвічної камінной оборонной будівлі з XIV-XV ст. Памяткы по близшій нам часово історії, якы находит ся на обшыри Парку, то напр. войсковы цмонтері з I Світової Войны, на котрых похованы сут попри собі жолніры опозиційных армій. Цмонтері тоты, то не лем, або аж, місця памяти по жертвах Великой Войны, для якої не было вынятків – гынули в ней люде вшыткых

Каждый, хто выберат ся на прогулку по Парку, зобовязаний ест купити білет вступу. Мож го дістати в Едукаційным Осередку в Крампній та в пунктах продажы білетів в Фолюшы, Святковій Великій і Бортным. Окрем того, єднодньовы білеты мож тіж придбати, высылаючы спеціальний смс.

Смсом мож заплатити за вхід до Маґурского Национального Парку

Наталія Малецка-Новак
natalia@lem.fm

национальности. То тіж діла штуку – ідеальні вкомпонуваны в краєвид Низкого Бескіду і запроєктуваны на высокым архітектонічным рівні. Одвидіти їх мож в Крампній, Грабі, Долгым і Цеклиньскій Воли. Траґічном памятком по II Світової Войні ест могила 1250 Жыдів, замордуваных през гітлерівців в 1942 році на переломі Галбів (на полудне од Нового Змигороду). Атракційом для туристів та приміром лемківского архітектонічного смаку і куншту, а для Лемків – свідоцтвом їхньої присутности гын, сут церкви в Крампній, Котани, обох Святковах, Гыровій, Ольхівци, Бортным, Волівци і Перегримці. О лемківській історії тых земель припоминают тіж чысленны капличкы, камінны кресты і придорожны фігуры, якы в переважаючій части вышли з камінного осередка в Бортным. В меньшым чыслі видіти мож іщы ориґінальны лемківскы деревяны хыжы.

Маґурскій Парк звиджати мож на вельо способів. Мож організувати пішы прогульки, хоснуючы туристичны пути, напр. червений туристичний пут з фрагментом на трасі Воловец–Конты, синій: з трасом Радоцина–Ожынна, а дале аж на Барвінок, або чорний, зелений і жолтий пути, на котрых мож перейти ріжными трасами по обшыри Парку, напр.: Фолюш–Ожынна, Крампна–Бортне та інчы. Долинами лемківскых сел мож переїхати і на біциґли, до выбору ест 5 запропонуваных трас о зріжницюваных долгостях: 25, 12, 16, 30, або 27 км. Зато фрагментом Трансбескідского Кінного Пути ест одтинок од Незнайовой, през Котань до Ольхівця, якій находит ся на обшыри Парку. Цілий Пут іде од Бренной до Волосатого і был спеціальні вызначений на прогулку кінми. Окрему ґрупа трас то природничы стежки, а тых Парк зрытхувал до той поры 4:

- природнича стежка Кычера ім. проф. Яна Рафінського,
- природнича стежка Галбів–Камін,
- природнича стежка Фолюш,
- природничо-культурова стежка Свіржова Руска.

На пути стежок поміщены сут спеціальны пристанкы. В тых місцях треба звернути увагу на деякы рослинны особливости, означены сут ґеолоґічны обекты і описаны історичны цікавосткы.

Окрем выміненого, Парк веде поєдны акції – спеціальны прогульки, варштаты, конкурсы. Вшыткы дрібниці найдете на сайті Парку. ●

Награня платні ансамблю

«ТЕРОЧКА»

в Рускій Бурсі

7 V 2015

Анна Кузмякова
kuzmiakovaanna@gmail.com

Писателька руси́ньско́й душы.

Присвячено 65-ій річниці од народжіння Марії Мальцовско́й

Марія Мальцовска, родом Параскова, народила ся 5-го мая 1951-ім році у селі Руський Потік, як наймолодша дітина ку своїм трьом сестрам і двом братам. По Основній інтернатній школі в Гуменнім, абсолютвала середню і високу школу (ФФ УПІШ) у Пряшові. Спочатку робила в українських редакціях *Дукля*, *Нове життя* і *Дружно вперед*, де публіко-

вала свої прозаїчны творы, але і в календарях, колективних збірниках, як наприклад *Молоде вино* (1982). Їй перша авторська книжка під назвов *Юлчина тайна* вышла в Словацькім педагогічнім видавательстві у 1988-ім році. У своїм дебюті М. Мальцовска головну увагу зосередила на судьбу чоловіка, на гляданя істини, його внутрішнього світа в нелегких животных ситуаціях. О три роки пізніше – в 1991-ім році, з пера моло-

дой авторки виходить далшых вісем оповідань під назвов *Поточина*. Назва книжки походить од потічка, котрый тече попід родный дом авторки, де М. Мальцовска любила ходити по його бережку черпати іншпірації про свої творы, стрічати людей, бісідувати о їх животных періпетіях, о своїх родаках, з котрых многы стали їй прозовима героями. Тото была і послідня книжка, котру Мальцовска написала по українськи.

фот. www.rusynacademy.sk

В другій половині 1991-го року, по вынику Русиньско́й оброды – першой пореволючной русиньско́й організації, зачинать виходити і русиньска преса. Найперше культурно-християнський часопис *Русин* (1990) а о рік пізніше і тыжденик *Народны новинки* (21-го августа 1991 р.). Ту ведно з авторков тых слов (АК), Марійов Мальцовсков, Аннов Плішковов на челі з Александром Зозуляком, шефредактором русиньско́й періодичной і неперіодичной преси, зачинать робити оптимістична молода штирка русиньских ентузіастів, писати статі, котры были в тім часі заміряны на тото найосновніше посланя – возроджованя Русинів у вшиткых областях культурно-сполоченського жывота. У тых періодіках друковала свої статі М. Мальцовска до кінця свого жывота (28-го септембра 2000 р.), але таксамо в Народных календарях, Літературных алманахах. Міцне на емоції біографічне оповіданя *Материна свічка* і далшых 11 проз М. Мальцовско́й вышло у першій по русиньскы выданій книжці *Манна*

і *оскомина* (Русиньска оброда, Пряшів, 1994 р.) з видавательства Русиньско́й оброды, Світового конгресу Русинів, Сполку русиньских писателів Словеньска і інших русиньских організації вышли в авторстві М. Мальцовско́й і далшы интересны творы – *Приповідкова лучка* (1995). У 1999-ім році была за книжку *Під русиньским небом*, як перша жена оцінена Міджінароднов літературнов премію Александра Духновича, котру каждый рік уділює Карпато-русиньський дослідный центр в США, а за книжку *Русиньскы арабескы*, ся у 2001 році стала носительков Ціны Словацького літературного фонду в Братіславі.

Майстерство писательского кумшту М. Мальцовско́й спочівало в деталях фарбистого описованя окремых характерів особ, животного оточіння і каждой до дрібности передуманой дії. Але таксамо і интересны формы выкладу пригод, котрыма доказала тримати читателя у зведавости і напрузі. Хто зачав читати їй оповіданя, не міг перестати, бо хотів

знати, што ся буде діяти з їй прозовима героями, котрыма не був ніхто іншый, як нашы люде – Русины. До таких интересных книжок належыть *Зелена фатаморґана* (2007) ці *Єдина стріча* (2007). У послідніх роках ся презентувала двома частями книжок *Сто визнамных Русинів очами сучасників*. Планувала выдати і далшы части, але закерна хворота перевала їй творчі і родинны планы.

До біографії треба додати, же од 2008-го року наступила М. Мальцовска на путь научно-педагогічного діятельства, як асистентка на Інституті русиньского языка і культуры Пряшівско́й універзіты в Пряшові.

Смутно писати о чоловіку, котрого сьме добрі познали і пережили з ним скоро цілый активный жылот, знали його планы, заміры, хотіня – видіти на порядку свої діти – оженили сына Володя, выдати дівочку Наталку, дожыти ся з мужем Володьом внучат. Написати свій животный роман... Тото собі наша писателька русиньско́й души взяла до гробу над свою родну Поточіну в Руськім Потіці. ●

101 років тому в Талергофі...

9 МАЯ. НЕДІЛЯ. — Цілий ден ліє і, зрозуміле, вшыток час проводиме в бараку. На полуденок дають, як все, варену ріпу. Обвівши ся том зупом, почули мы якусу тупоту в жолудку; такой вшыткы покотом легли спати, але і во сні ріпа дає о собі знати так, же тоты што не сплят, воєят ся. Неєден не спал цілу ніч. Почту розносить по лаґрі Жыд Мандель.

10 МАЯ. — Генерал зас одвиджує лаґер. Вдова по Несторі Полянським хце одвідіти пред одъїздом гріб свого мужа, але власти не позваляют. Заказує ся женам, мужам і дітям молити ся пред одъїздом на гробах своїх рідных. Маме нового дохтора — Поллячка (Чеха). Дохтор Пістінґер выїзджат на фронт, він был дост добрий — і дохтор, і человек, помагал нам, кільки міг. Петро Дідчык преходит до шпыталя незаказных хворот.

11 МАЯ. — Медичну візиту маюť днеска др Лякер і Поллячек. Днеска зменьшано чысло порцій зупы з 28 до 8 на цілий барак. На полуденок даюť розварену рыбу, нияк не очыщену. Приїзджат до лаґру двох офіцерів польскых леґіонів з наміром вербувати австрийскых і рускых Поляків. Уж вчера выкликали ґу брамі чысленных интернуваных і пропонували ім вступити до леґіонів. ґу нашому загальному задоволенію, ґенерал дозволил чытати ґазеты. Тото дає нам надію, же в будучым жытя наше одміниит ся на ліпше. О. О-вич, корыстаючы з того позволіня, бере стару ґазету, котру чытал уж пару раз і, розвинувши ю з торжествуючым лицьом, зачынат голосно чытати. Войсковий судя преслухує «підозреных» ци там обвиненых. Отец Хыляк чытат «Univsum», по чым засыплят сном праведника, не выпуцаючы часопису з рук. Підышовшы ґу ньому, прочытали мы наголовок допису, яким ся занимал. Выявило ся, же был то допис «о модах». Очевидні, чытання такого материялу вplyват на мужчын достойного віку благотворні, приколышуючы іх до сну.

Роман Кыселюк і вдова Полянська ідуť на квантанну, а Боюк і 40 терезинців выїзджаюť до Грацу. При ганґарах для аероплянів власти побудували пекарню. Люде з нашого бараку хоснуюť часто в бесіді слова «хомик» і «папа римска медведик XVI». Серед люди з Терезина находит ся о. Пірог, студент Шумінській, Кмицикевич. Селянин Барна заробил тілько на праню білизны, же купил сой першыраз в жыттю опаску на баюсы і вдівшы ю кепешні, з руками в кышенях проходить ся по пляцу. Тоты, котрым дохтор заборонил давати зупу з мясом, міркуючы над тым бесідуюť медже собом: «Я годен ся обыїти без мяса, але чом мя выключыли зо списку отримуючых мясну зупу, не розумію». Бортакуватий Штефан літат за грубом продавчыньом хліба і за «Schwester», чым впроваджат проходячых ся по пляцу в неописану розбавленіст.

12 МАЯ. — Генерал візитує баракы. Єден старий селянин просит, зо взгляду на тоту же старіст, пустити го зо сыном на вільницю, одправившы передше, як належыт, під квантанну. Генерал по выслуханю обіцює розсмотрити його справу. Покріпленый милостивым одношыньом ґенерала, дідусь лестливым низкым голосом звертат ся по польскы до ґенерала, величаючы го «Ваша ессенция!». «Што хцеш?» — звідує ґенерал. «Дохтор не хце мі дати карточкы на мясну зупу!» Приявны ся всміхнувши, ґенерал махнул руком і пішол дале. Чытаме ґазеты пред бараком. М-к бере обычні за єдноразове прочытання ґазеты 70 гелерів. Йосеферта (Поляка), посадженого на штырі місяці до ізоляткы без подання причыны і без слідства, выпустили 11. того місяця о першій годині ночы і одослалы до бараку. О сямій рано Кіцка з наказу власти одпровадил до арешту Карела і Дудру. Рано холодно, але пополудни потепліло.

13 МАЯ. — Димитрий Качор захворіл на тифус. Під квантанну одосланы з нашого бараку: Базар, Середа, Стефан Качмар, Коваль, отец о. Калиновича і інчы. Збераме споможыня для хворого Качора. Ввечер бесідуює з Шумінським, Романом Макаром і єдным селянином, котрий передал нам факт заміреного убийства селянина. Пару місяців тому розповідаючий стоял недалеко од вартового і виділ як ґу ньому підышол другій вартовый і повіл му, жебы закурил папіроса і шмарил пред селянина, што вояк і зробил. Селянин, видячы лежачий закуренный папірос, не звертаючы увагы на заборону куріня, піднюс го і, очевидні, дораз зачал курити. На тоту і ждал вояк і, підышовшы, проколол го багнетом в кількох місцях. Остатнім часом жолніры Чехы односят ся до нас дуже ліпше як Австриякы. Днеска приніяли мы до нашого бараку Лемків: жака Казиміра Червінського, Гаврана і Олесневича. Ден горячий. При бараках занятых через люди з Терезина стырмайт ціла гурма нашых, котрых вартовы — Чехы не одганяюť. Ніт порядку з почтом, бо роздає ю пятеро люди. Грам з Федорком в шахы.

14 МАЯ. — Преслухує мя і о. Василя Куриллу войсковий слідчий. Мій протокіл голосит: Теофіль Курилло, 23 роки, грекокатолик, вільного стану, юриста і практикант в повітовій польській касі ошадности в Горлицях; арештуваний через вахмістра в Горлицях, в мешканю. «За што арештуваний?» «Не знам — одповідам — быти може Вам пане судя тото відоме». «Мате грошы?» — «Не мам, але мій отец іх має». «Чом він ту не пришол?» — «Бо го не кликано». «Товды го закличте». (Я прикликал няня). Судя тіж вывідує вітця о імя, фамелию, кільки років, ци женатий, ци мал судову справу. Отец одповідат, же в Новым Санчы был преслухуваний з причыны анонімового доносу. З підозреных лем двом дано вырок — деканови Сандовичови і його сынови Антонийови, котры і были розстріляны в Новым Санчы; інчы, зато же в Санчы появила ся холера, были одосланы до Талергофу. «Был єм пред войсковым судом і, як видно, звільнений». Судя: «Кілько грошів мате?» Отец: «В депозиті 400 корон і 130 корон місячної пенсії». Днеска войсковий слідчий преслухує вшыткых підозреных з Перемышля, а з Лемків лем д-ра Димитрия Собина і його брата Михала, і кількох іщы селян. Горячо, парно. Вшыткы мы лем в споднях і кошелях. На пляцу декотры зберают сцюкы, вытрущуюť з бібулок, сушат і хоснуюť до робліня новых папіросів. Рано, підчас сніданя, мож видіти цілу гурму голодных люди, молиґаючых, жебы лишыти ім зупы. Хлебчут ю з чысто звірячом жадністю. Декотры купуюť тоту міцно розріджену зупу по 4 — 10 гелерів за горнятко. Войсковий слідчий преслухує Боруха, потім преносят го враз з Кжыжановським, Кмицикевичом і Прислопском до 34. бараку. Над Талергофом розшаліла ся буря з перунами, блискавицями.

15 МАЯ. — Нелюдске поступуваня старшого дозорці арешту з єдным рускым интернуваным. Невідомо, за што бил го палицьом по плечах і руках, на пробу обороны клял го (каналія, свиня, і подібні), а по долгым знуццаню ся над ним — зас посадил до арешту. Власти кажут побілити вапном баракы зо двора, а попри самых них урядити грядкы і посадити фізолу, жебы — кед выросне — вкрыла стіны бараку. Велькій дощ. Кріґіч (Kriegicz) выїзджат ввечер до Грацу. Комісія міркує над справом будовы часовні і звідує ся священників — якой они віры; Німці нич не знали о уніятах і мали іх они до того часу за православных.

ТЕОФІЛЬ КУРИЛЛО

Дневник Лемка з Талергофу

(Лемківській Річник 2004, з великоруского языка перевел Петро Трохановскій)

Автостереотип

Богдан Гамбаль
gambal@lem.fm

«Жена мало не перевернула цілого краму з книжками, не зашпотала і впала. Так полетіла, де їй очы понесут, доведна з їй обявленом жытьвовом правдом»

1 Зчудований пан Журден долго не міг ся успокоіти. Хотіл написати писмо до милой дамы, а ту ся го звідуют, ци лист буде вершуваний? Премудрий філософ-учытель му повідат, же писати мож, хоснуючы або верш, або прозу, не інакше, і што każde писаня, котре не ест прозом, ест вершом. Аж тепер Журден ся дознае, што заедно і він гварит прозом, през сорок років – ден в ден. Коли ся человек таке дознае, не годен спокійно дале жыти.

Не сут обдарены фантазіям тоты, што не знають достеречы кругом – в реальности, манерах, традиції, поступлюваню з згоді в утертыма схемами – той правды, котра поміщена ест в ріжних деталях, людських захованях, завислости і рутині, котрых на штоден ани не хочеме достеречы. Ест рідко стрічаний тот вид звиджынь, креативной орієнтації в просторі, быстроты і таланту, проявів шыроких горизонтів, котры ся берут з землі, природы, звьків і штоденной роботы. Бо приймаєт ся, што понятніст, притомніст і фантазію треба ідентифікувати з фікціям, з уявліньом якысого нигде не присутного істнуваня. Лем же, того што нияк не істнує, утопійны мрії, ілюзії, добры сут до розповіданя в байочках, легендах, або літературі *science fiction*. Там мож переконуючо засвідчати про смокы-шарканы, принців і принцессы, духы, гномы, богынки і желізны волкы. Такы оповіданкы добры сут для діти до прецизійно зазначеного віку, не старшых. Потім творця байочок достає заслужене мено – оповідача несотвореных історій, або дітинячого бортачка.

Беручы реальніст як твориво, правдива сила уяв ест годна побудувати дашто занимаюче, нове

і інтересуюче. Та чом самы про себе твориме ірраціональны міты, придаєме вартости і оцінюєме назначений культуровыма уявами фалат землі, ідеалізуєме выбрану нами част люди і оповідаєме арбітральны осуды о другых? Тоты о національным характері Русинів сут єдныма з обгрунтованых і фурт присутных застарілых байковых творів. За нима мала бы іх векшына быти обдарена комплексом психічных і фізичных прикмет, які іх одділяют од інчых народів. Такы руснацкы особливости то найчастійше стрічаны типы заховань, системы постав, вказуваны групом вартости і соспільны переконаня. Тот національний характер мал бы ся основати, быти вивченым, або перевзятым з давных поколінь з цілым системом норм, взірців, вартости і груповых цілів. І таку руснацку ментальніст можеме штоден видіти, або самы презентувати. Можеме собі самым представити і доводити істнуваня автостереотипового «духа народу».

2 Михалівській Ватрович пристанул попри столі, де выставлены на продай были ріжны лемківскоязычны видавництва. Почал іх перезерати і зачали сме бесіду. Взрїла го якаса породинена з ним жена, котра біжыла в розкопанці деси перед себе.
— Ноле посмотр ся маот книжкы по лемківскы – повіл Ватрович.
— Неє ниякого лемківского языка – выстрілила як з канона – тото знам, наш священник нам тото давно повіл.

— Видиш ей... знал ем наперед, же она так повіст – без жалю додал Ватрович.

Жена мало не перевернула цілого краму з книжками, не зашпотала і впала. Так полетіла, де їй очы понесут, доведна з їй обявленом жытьвовом правдом. Грекокатолицкій піп ей повіл ясно – лемківского языка неє, то і лемківскых книжок быти не може. Хоц бы і были, то іх неє, а їй очы видят лем тото, што она хоче видіти. Захочайте од того, жебы ей дахто наказал книжку купити і їй чытати. За вельо того доброго, такий афронт. Потрясло бабом, як чортом од свяченой воды.

Непорадні і покус смішні заінсценізувала тота жена драматичну історію, котра найвеце повідат не про ню саму, лем про нас вшыткых – про Лемків. Надзвычайні коротко і стручні запрентувана ту была групова самооціна, лемківській автостереотип – уявлени знагла опіні о своїй рідній групі. В реченым припадку не было о нияких позитивных лемківскых прикметах, лем о ганчах. До такой самооціны не треба ани прирівнуваня до представників інчых груп. Тому автостереотипови того не было треба.

Лем жену не обвинял бы-м нияк. То не она тому винна, же хоц бы ся голосила за Лемкыню і выкричала свою квестію парадным вершом в літературным лемківскым языку, то ани не подумат, жебы был на світі присутний якасий лемківській язык. Неє і уж. Так засвідчыл ей гуру, неквестійонуваний авторитет, якого грекокатолицкы предкы подібно приказали чествувати. Хоц бы од часів предків Боднарчанкы духовны отцьове одмінили ся барже, як нарід з которго ся выкарала. Найбільше заінтересуваны

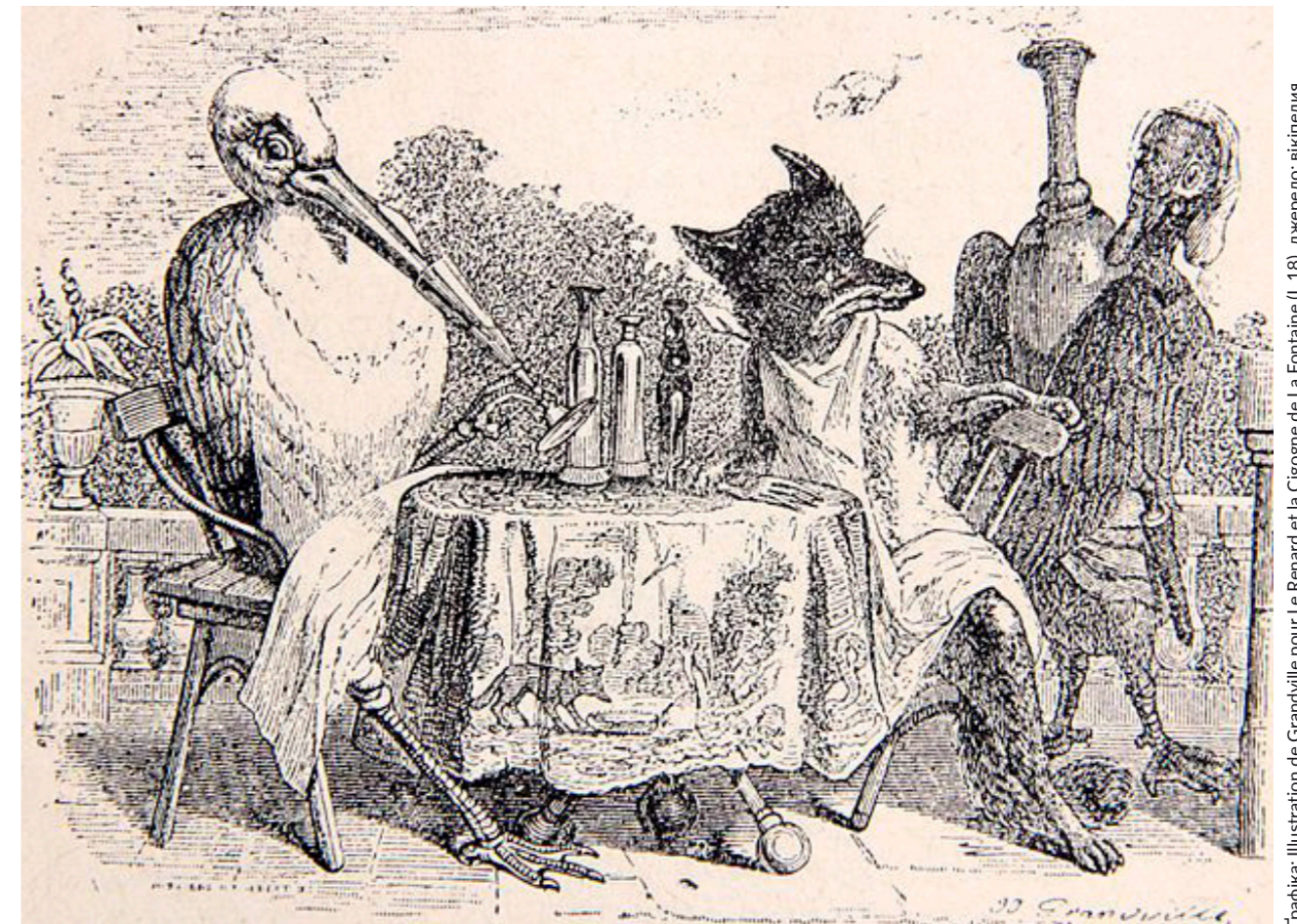
доводжыньом проблемату неістнуваня лемківского языка, функционерами чужой нації і негативныма героями той сатиричной сцены сут тоты, котры стоят ззаду і підповідают ріжnym бідакам неправду, жеруют на дачыим незнаню, выкорыстуют свою позицію утвердженого соспільного лідера, жебы шырити в народі ігноранцію і анальфаетизм. Зогыджати Лемкам іх лемківску достоменніст. Грошом од вірных ся не брыдят, іх говір маот за нич. Бізовно.

Інтересує мя, як бы такы «освітнікы» ся чули, коли дахто бы ім повіл, што еден хлоп зо села Моринці, неякій Шевченко, почал писати народны стишкы в наддніпрянській малорускій говірці, а лем товды, коли тот досправды здібний артиста хотіл якасий вызначнійший твір написати, наприклад драму, то ліпшым як сельскій балак был му російскій літературний язык?

А дале і з русифікаторами, польонізаторами, словакізаторами може си Лемко легко в тот сам спосіб дати раду. Бо антирусиньскым ідеологам брыдь і чужий ест тот вид культуры, в котрым то русиньске писане слово мало бы быти основном вартістю, а чытання літературы – пожаданым взірцьом захованя. І по тым іх познате, тых што роблят чеснотом – шыріня фобії – до рідного печатаного слова Русинів.

3 Термін «стереотип» был введеный в соспільных науках Вальтером Ліпманом в 1922 р. В Польщы, в тамтым часі, в розправі «Національна меґальома-

Графіка: Illustration de Grandville pour Le Renard et la Cigogne (l. 18), джерело: вікіпедія.

нія», Ян Станіслав Быстронь окрислив прикметы, котры природні приписує ся «чужым» – аномальніст, одмінніст і чорніст (прим. чорне підніб'я, ци други часті тіла). Своіх люди тоты прикметы мали бы ся не імати. Єднако, окрем стереотипів, котры односят ся до других, даст ся описати і автостереотипы т.е. упрощены, часто емоційны оціны, неповязаны з реальністю, котры тыкают ся своїх. Дослідник вказувал, што приписуваня стереотиповых, негативных елементів «чужому» мат послужыти повеличаню вартости своей группы, то ест до поширюваня національной меґальоманії.

Писал по войні Іван Руснеко про «освітників» зо свого села:

«Писал в книжках пан Зілинський
(давню звали го Кобаса)
Же люд з села Бонарівка
Інча раса, ліпша раса.
Бонарівка, Опарівка,
То потомкы «запоржців»,
Гварил доцент пан Зілинський,
Твердили і єгомості.
Говорили такы чуда
Євин, Клюфас, Цолта, Узкій
І твердили, же то люде
Українскы, а не рускы.»

Лем так досправды, з образу чужинця мож легко вычгати барже образ самого себе, не других. Автостереотип возникат сам, незалежні од сопоставліня прикмет, приписаных своей групі. Тото, як самы себе в векшны видят і оцінюют, переносят на односины до світа, на трактуваня інчых членів рідной группы і односины до «інчых», наприклад до презентуючых одмінну расу, достоменніст, політичны погляды, ци культурний смак. Горджыня ся своей цінністю дає почутя безпеки, але негативна самооціна веде до фрустрацій, в консеквенці рівно може вести до агресії взглядом «інчых» як і членів своей группы – до автоагресії.

Недавно Українці позберали підпеты під петиціей о забраня українскых пашпортів за сепаратизм. Од віків ліпше было вытратити, або прогнати з краю люди чужой віры, як раціональныма методами не допустити до шырїня ся заразы. Історикы можут сыпати доказами, коли загорожыня, выкликаны епідеміями, войном, голодом, вело до гляданя – **офірного цапа**, котрым ставали ся етнічны, або релігійны одмінники, уважаны за джерело вшыткого нещестя. Лем така постава бере ся з темноты, іґноранці і потреби зрозумліня непонятого, горозного і незнаного. Мож бы продолжати досліджыня над лемківскыма автостереотипами, жебы на кінци показати типове в культурі помішаня негативных з позитивныма прикметами. Можеме тым способом дістати опіні, котры бы мали засвідчати, же Русины не мают добрых припуцнь про свою группу. Выказати, што домінуют важны негативны прикметы національного характеру Лемків, котры ведут до величественного комплексу понижыня взглядом других народів. Але в теоретичных моделях повідат ся, же мусліло бы тото почутя меншецінності быти повязане з компенсуючым почуттьом высшости

Русинів взглядом других народів. Ставлям фляшку тому, котрий тото доведе і оставлям досліджыня той припустной «основной» русиньской прикметы етнічным опонентам.

Факт, што автостереотипы берут ся з фундаментального культурового змісту, веде до внеску, же не даст ся іх поминяти, маніпуловати, або думати же мож іх легко змінити, хоснуочы якысы промоційны акції, або усвідомлюочу пропаганду. Переконали ся о тым тоты Українці, котры за грошы Фундації Баторого вели нарушаючу закон кампанію, направлену на вынародовліня Лемків перед списом в 2011р. Можеме сой назовни змінити выгляд себе, села, хыжы, публичных просторів, любовати ся в моді, гаджетах, одмінити і культуровий климат на фестивальчыку, але Русины мают глубоко поскривану в ріжних неекспльоруваных місцях свою достоменніст, і в моім понятю, в понятю лемківского ідеолога, доказуют ей о вельо за рідко.

Груповий русиньскій автостереотип то стандаризуваный образ Русинів і уявлєны прикметы, котры сут тісно з'єднаны з почуттьом приналежности до группы. Сут они формулованы емоційні і вартістючо, прото не сут елястичны як гума. Мож прібувати іх натягнути аж під шыю, та ременьом звязати, лем як знагла зробит ся за тісно, то каждый ремін і каждая гума не вытримают і тріснут. Біда тому, хто тот мотуз привязал, ліпше му млинське колесо на шыю надіти.

До вшыткого, што каламутне, пересічне, до тых плиткых як верхина на молоку вісти, до непоглубленого знаня, перевзятого безрозумні і приспособленого до свого огляду світа і незначучых фактів, до того вшыткого мож привыкнути. Легко дістати патент на нешколеніст. Підньовий курс і сте подібно учительом лемківского языка. Правдиве вышколіня, познаня правды про світ, люди, а наконец – про свій нарід, потрібує долге голошыня правил, перевзяты поставы одважного принципяльного борця і штоденного мозольного труда. Бо, коли раз за час прійде рідній групі рефлексія, то все она познат, же тото што правдиве, лемківське і честне, зроджене было в болю, поті і кырви, а не было найдєне в капусті, ани принесєне боцанами на яр. ●

Матура: час – старт

Севериян Косовскій
seweryjan@lem.fm

Пришол май, зазелєніли ся каштаны, а з нима – згідні з традиціей – тогорічны матуры. Вшытко – як іде о іспыты дозрілости в Польщы – выстартувало в послідню середу, 4. мая 2016 рока. Абітуриенты будут ся цілий місяц змагати з тым, што такой мусліл перейти каждый, хто кінчыл середню школу.

Тото, же того рода еґзамін є, як раз, писаний в Польщы на закінчыня середньої школы, не є ничым чудным. Подібны іспыты сут проводжєны і в інчых державах Европы. Так ся видит, же каждый з етапів даякой дидактичной формы вчыня мусят ся кінчыти загальным офіціально-державным еґзаміном. Но, в Польщы уж діти по закінчыню основной школы мусят ся бороти з першым поважnym в своїм жыттю іспытом, пак приходит ім подібне, уж як выросненій молодежи, кінчучы гімназію. Матура то штоси більше, бо окрем того, же кінчыт она загальну науку за вшыткы рокы ходжыня до школы, то іщы має задачу вводити молодых, але уж дорослых люди, власні в тото друге, ачий «дозріле» жытя. І хоц вшытко могло бы іти як острый ніж по счыбці з чудовым домашнім маслом, знаме, же вельо оной дорослости не залежыт од самого написаня, або ненаписаня матурального іспыту, але радше од особливости школяря і його емоційного розвитку, або жыттьового досвідчыня.

Першы матуры припоминаючы хоц покус днешні, явили ся в Европі ведно з покликуньом в ріжных державах міністерств до справ едукації і науки. Розвиток европейского шкільництва пришол в XIX ст. То час, коли територія днешньої Карпатской Руси такой ціла находила ся під пануваньом Австриї, а од 1867 рока під Австро-Уграми. Приведіня той короткой історії має вплиня на пізнійше пізнїря взглядом матуры і на Лемковині, коли так по правді допіро в XX ст. русиньське шкільництво розогнало

**CENTRALNA
KOMISJA
EGZAMINACYJNA**

Arkusze zawiera informacje
prawnie chronione do momentu
rozpoczęcia egzaminu.

**MOZ
2015**

UZUPEŁNIA ZDAJĄCY

KOD	PESEL

*miejsce
na naklejkę*

dysleksja

EGZAMIN MATURALNY Z JĘZYKA ŁEMKOWSKIEGO POZIOM ROZSZERZONY

DATA: 22 maja 2015 r.

GODZINA ROZPOCZĘCIA: 9:00

CZAS PRACY: 180 minut

LICZBA PUNKTÓW DO UZYSKANIA: 40

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 9 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Odpowiedzi zapisz w miejscu na to przeznaczonym przy każdym zadaniu.
3. Pisz czytelnie. Używaj długopisu albo pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
4. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
5. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.
6. Na tej stronie oraz karcie odpowiedzi wpisz swój numer PESEL i przyklej naklejkę z kodem.
7. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.

MOZ-R1_IP-152

Układ graficzny
© CKE 2015

**MOZ
2015**

ся на лемківськым боці Карпат. Хоц тамты обставины давали змогу творити русиньскы гімназиі і бурсы, так доцяп еманципация лемківської матуры в подобі іспыту з лемківського языка прийде на XXI ст., парадоксальні на хвилю, коли бы ся могло здавати, же рівен того языка серед меншыны жыночой в діаспорі і по долгым вынятю спід права є істо планний і мало хто днес потребує і знат чытати і писати в лемківськым языке.

Вертаючы до днешности і того што діє ся власні в тым часі, тогорічны матуранты свої змагання зачали такой одраз по великодніх святых (подля юлианьского календаря), зато і лемківска молодіж, котра підходить в тым році до іспытв, могла зобрати силы за святочным столом. Порядок матур в Польщы є незмінений од долгых років, прото же все зачынают ся они писаным екзаменом з польского языка. Другій і третій (праві все) ден то писаня математики і іспыту з єдного з новожытніх чужых языків. Всітри сут писаны в основным рівни, зато абітуріент годен собі іх дальше написати іщы в розшыреним рівни. Но, окрем тых трьох предметів, котры сут необхідны жебы зарахувати матуру, обовязковыма являють ся іщы устны іспыты, за порядком: з польского та новожытного чужого языка.

Польске законодавство дозволят фунгувати школам, котры ведут як обовязковий меншыновий язык, або одділ навчання такого языка. Товды особа, котра кінчыт такой ліцей, мусит обовязково написати іспыт з того языка, хоц бы не была членом меншыны, котра тым языком ся послууге. Жебы отримати позитивний результат з писаной части обовязковых матур, треба отримати мінімум 30% пунктів. Устна част іде подля другых принципів.

Попри тым, абітуріенты можут здавати іспыты з другых предметів, котрых вчыли ся вчас ходжыня до середьой школы. Подля статистик Центальной Екзаменаційной Комісії, польскы матуранты найчастійше здают в розшыреним вымірі такы предметы як математика, фізика, біологія, хімія, географія, історія ци знаня о соспільстві (WOS – wiedza o społeczeństwie).

Серед Русинів в Польщы переломом явил ся 2013 рік. Товды же пришол час на речену горі еманципацию нашой національной дідовизны – лемківського языка. Згідні з законами Польской Республики, каждый, хто має дяку (неконечні мусит быти членом національной меншыны), може здавати матуральний іспыт з меншынового языка. Найбільшом популярністю тішат ся білорускій, українскій, литовскій, та як регіональний – кашебскій язык. До той елітарной меншыново-матуральной групы долучыл в 2013 році і лемківскій язык, хоц мож го было здавати уж перше. А вшытко за справом єдного матуранта з ІІ Загальноосвітнього Ліцею ім. Станіслава Выспяньского в Ліґниці. Першым одважnym был Данько Возняк – внук учителя лемківського языка в Ліґниці. Была то історична подія, бо, што правда, наш язык был уж выкладаний на університетскым рівни за справом лемківської філології на Педагогічным Університеті в Кракові, то матура з лемківського языка до той поры оставала лем несполненом мрийом учителів та філологів.

Одраз по першым історичным матуранті серед лемківської молодежи зродила ся охота і векша одвага до підходжыня гу матурі з того меншынового языка. В 2014 році о ліґницькым ліцею зас было голосно за справом Северіяна Косовского, а жебы не было, же лем на чужыні годны тото робити, в маю 2014 рока матура з лемківського была перший раз писана на Лемковині. Історичну першу

матуру писал Дарко Копча – ученик горлицького ліцею. О рік, досправды велику фуруру зробила перша дівка! Ганця Шмайда не дост, же влони сама писала лемківскій язык, то іщы подарило ей ся зробити медияльну кареру. Была кликана м.ін. до популярного в Польщы програму Рутаніе на śniadanie, аж і приїзджали робити з ньом інтревью редакції інчых медий. Но, істо товды про Лемків, іх язык і трудну історію зробило ся голосно.

Дішли сме до 2016 рока. Неодолга, 24. мая з аркушом з лемківського языка буде боролася дальша молода Лемкыня – Дарія Кузяк. Тогорічну матуру з лемківського языка напише в єдным з глогівських ліцейв, на заході Польщы. Кус жаль, же по прогресі в 2014 році, коли до іспыту стануло двох абітуріентів, тота надвыжка взглядом першой матуры зас впала. Хотіло бы ся мряяти, же лемківскій язык на матурі пише што найменше 10 учеників, хоц по єдным з каждого з пунктів вчыня нашого прекрасного языка. То не так, же нас мало, же не маме здібности. Думам, же бракує нам одвагы, запертя і попертя. Окрем Дарії Кузяк, котра підыде до матуры того рока, молодых Лемків, так з Лемковины, як і чужыны є досправды вельо. Щестя, же тота традиция є дальше ведена, но надіеме ся – думам вшыткы ведно – же по інчы роки буде ліпше, же тренд буде ішол допереду, же буде штотраз більше матуристів з лемківського языка.

Матуральний аркуш з лемківського языка припоминат екзамен, наприклад, з польского языка. В основным рівни складат ся він з двох части: першой – тыкаючой чытання зо зрозуміньом і дальшых звідань до тексту, та другой – написаня выпрацування, статії на єдну з двох поданых тем. Головні писаний текст тыкат праві все або даякой русиньской прозы, або народной поезії. Час тырваня матуры в основным рівни то 170 минут і мож максимальні достати 70 пунктів.

Як іде о розшыреним рівни з лемківського языка, то абітуріент в 180 минут мусит написати долшу працу (не меньше як 300 слів) на єдну з двох поданых тем. Товды максимальні мож отримати 40 пунктів. Попри тым, при єдным як і другым рівни, ученик може спомагати ся польско-лемківськым і лемківско-польськым словником. Памятам, як были і з тым проблемы, бо школа не мала лемківського словника, бо такой єдиний котрий был печатаий то словник Ярослава Горошцака, котрого тираж ся уж давно розышол. Я, коли ем мал писати матуральний іспыт з лемківського языка, взял ем свій словник з хыжы... Думам, же такы неточности мусят быти порішены за справом творячого ся контекстового словника лемківського языка, котрого роботы веде проф. Олена Дуць-Файфер. Лем професійональний словник, доступний в міністерстві, школах, пунктах вчыня і, очевидно, в інтернетовым виді, може вести гу добрым цілям.

Матуру з лемківського мож тіж бесідувати. Іде про екзамен, на котрым ученик мусит запрезентувати даку выповід, а од змін в 2015 році одповідати на задаваны екзаменатором звіданя. Покля што, такой формы не обрал ништо з дотеперішних матуристів з лемківського языка, але є она доступна разом з писаном частю екзаменів.

За вшыткых тогорічных матуристів тримаме пальці, а особливо за матуру з лемківського, котра одбуде ся 24. мая 2016 рока. Буде добрі! •

Недоучены?

Українська редакція Радіа Патрія принесла в рамках програму Клуб особностей розговор із директором Словацького народного музею – Музею української культури у Свіднику Мирославом Сополігом з нагоди його животною юбілею – 70-тих народення. Дізнав єм ся, же не знам історію. Ведно зо мнов і далшы десятигтисячі людей на Словакїї.

Розговор, котрый був головно заміряный на живот і роботу Мирослава Сополіги, не заобыйшов ся без «пікантерій». Вопросів редакторки Людмили Гаряньской односно різних змін назвы музею, запричиненых боротьбов Русинів по 1989-ім році за здобытя того музею, кідьже музей має збірковий фонд позбераний на русиньских селах, котрый належить до духовной і культурной дідовизны Русинів. Но холем то принесло і даяке позітивум, а про мене і новы факты.

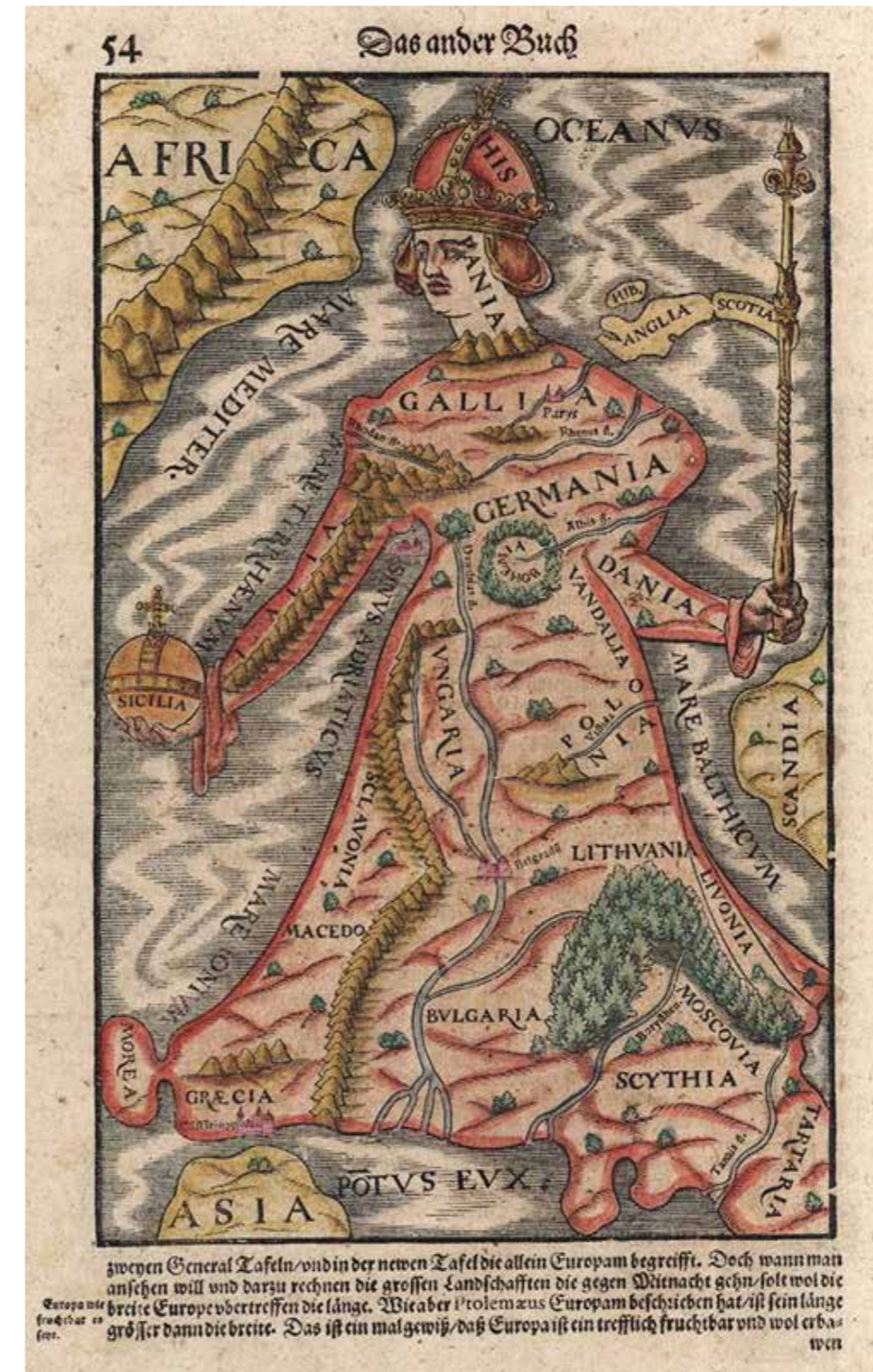
Доктор історичных наук бісідовав (як все) о тім, же Русины і Українці, то єден народ. Же властно треба знати

історію. Кібы сьме ей знали, втогды бы сьме знали і то, же Русинами ся ту колись называли вшыткы – од Карпат аж по Київ. Значить, сьме єден народ. Доктор історичных наук вже даяк із історії не спомянув, же колись ся мінімално дакотры славянськы племя звали і «словены», но наприк тому пришло в даякім часі народне усвідомліня і одокремліня тых народів, і днесь знаме і Словаків, і Словінців і далшы народы.

Так само уж даяк із історії доктор історичных наук не спомянув, же таке саме народне усвідомліня, народне і політичне одокремліня, пережыли і Русины. В тім самім часі, як наприклад Словаки, із котрыма бок по боці войовали в Угорьску за свої права. Положив бы єм вопрос: Де втогды были Українці, у кого войовали за свої права, і што то має з Карпатами?

Як позітивум беру, же уж не єм псіхічно хворый. У тім розговорі вже директор свідницького музею не бісідовав так, як перед пару роками

«Наука іде далше. Мирослав Сополіг нас вже розділив на Русинів-Українців, котры жыють на Словакїї, Русинів-Лемків, котры жыють в Польщі і Закарпатьскых Українців, котры жыють, як уж подля назвы видіти, на теріторії Закарпатьской области»»

на пресконференції в Ужгороді, же русиньскый рух то лем пару псіхічно хворых людей. Ку тому собі може заградуловати і далшых веце як 34 тисяч людей, котры ся приголосили ку русиньскій народности, ці веце як 56 тисяч людей, котры ся приголосили ку русиньскому материньскому языку. Днесь уж не сьме хворы, сьме здоровы. Днесь уж лем не знаме свою історію. Або, ліпше повіджено, не хочеме ей інтерпретовати так, як директор музею. Не хочеме замовчовати факты, котры до ідеї великого українського народа не пасують. Але і так – велике

позітивум, же уж не сьме хворы. Лем нас може треба дати на урокы із української історії, жебы сьме ся доучили.

Новостьов про мене є, яке є наше нове діліня. Нас, розумій Русинів, єдного народа із Українцями. Уж не сьме лем Українці, або Русины-Українці. Наука іде далше. Мирослав Сополіг нас вже розділив на Русинів-Українців, котры жыють на Словакїї, Русинів-Лемків, котры жыють в Польщі і Закарпатьскых Українців, котры жыють, як уж подля назвы видіти, на теріторії Закарпатьской области. Вопросом є, же чом не лем Русины,

кідь тото слово є платне про людей, котры жыють од Києва аж якбачу по Прагу? Оно бы мі то і цалком так пасовало. Втогды бы сьме могли обернути опгіку приниманя нас українськым народом, і зачати бісідовати тото саме, што Українці о нас, лем навспак: Вшыткы сьте Русины. Якый окремый український народ? Якый язык? Ваш язык є лем діалектом нашого. Научте ся літературный язык – русиньскый.

Лемже, нащастя, не є потреби тото робити. Русины нигда не потребовали атаквати якийсь народ, жебы підняли свое властне єго. Нигда не потребовали говорити о іншій народі, же не є народом, і же є то лем субетнос Русинів. Хоць офіціално в комуністичнім режимі не існовали, пережыли. Без того, жебы крали ідентичность іншым. Результаты видиме по 1989-ім році, одколи ся нас на Словакїї все веце голосить ку своему походжіню. Результаты все зменшующой ся кількості Українців на Словакїї так само о дачім свідчать, і не є то в прости́х того, што бісідую пан директор.

Може сьме в дакого очах недоучены, но холем уж сьме псіхічно здоровы. І быти недоученым, в очах історіка, котрый выхаблять і приспособлює своему пересвідчіню історію, є лем чесьтов. ●

Петро Медвідь

petro@lem.fm

На фотографії: Себастьян Мунстер, Европа як кральовна (р. 1570). Жрідло: wikimedia.org

Події в найблизшым тыжні:

1

10.05.2016

«Златый ключік» в ТАД Театр Александра Духновича, Пряшів, 09.30 год.

2

10.05.2016

Віртуальны Гушлі – Фолькова платня 2015 рока оголошыня результатів

До півночы 30.квітня/апріля 2016р. мож было взяти участ в голосуваню «Віртуальны гушлі» на найліпшу фолькову платню 2015 рока. Організаторы плянуют оголосити результаты конкурсу 10. червця/юнія 2016 р.

11.05.2016

«Ковалі» в ТАД Театр Александра Духновича, Пряшів, 19.00 год.

3

12.05.2016

Доповід нт. русиньского оселіня в регіоні Клівленд Parma Library, Parma OH, 19.00 год.

4

12.05.2016

Лемконалії 2016
Вроцлав

Лемківска молодіж, котра студіює во Вроцлаві, сердечні просит вшиткых охочых на Лемконалії 2016. То події організуваны вчас студентских Ювеналій, які проходять во Вроцлаві в маю каждого рока і сут торжеством вшиткых вроцлавских студентів. Окрем традиційного походу студентів, вшиткы сут прошены на наступну подію Лемконалії 2016, т.е. спільне грілюваня на річных валах над Одром коло тшебніцкых мостів.

Brace Yourselves
LEMKOS
are coming

6

14.05.2016

«Тяпаковці» – выїздний спектакль ТАД Дім Культуры, Бенядиківці, 17.00 год.

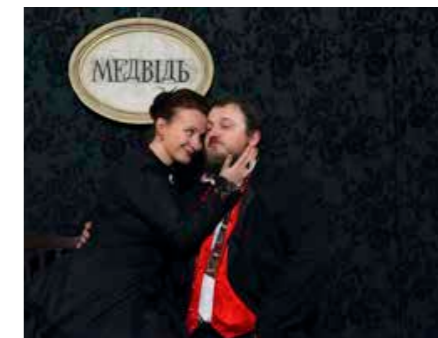

5

7

15.05.2016

«Спросины», «Медвідь» – выїздны спектаклі ТАД Дім Культуры, Крайне Чорне, 15.00 год.

8

15.05.2016

«Погіряне і сусіды / традиційне народне обличыня» – одркыта выставы Каштель в Шымбарку, 17.00 год.

Демко Трохановскій
demko@lem.fm

і не буде, сут покус як єті. Для державных власти являють ся лем товды, коли заміст одраз помалювати монумент на синьо-жолто, найперше малюют го в інчых кольорах, жебы доказати москальо-русиньско-сепаратистичний список і доказ на істнуваня єті. А так на ранті – не шкода фарбы? Синя придала бы ся на малюваня европейскых прапорів за 50 років, коли Україна буде входила до Евро-союза, пак білом буде мож малювати улиці, збудуваны з европейскых фондів, а кед ся не поведе евроакцесия, червена придаст ся на підклад до серпа і молота, або – залежні од політичної конюнктуры – на верхню част емблемы террористів з ОУН-УПА, котры там (і лем там) фурт являють ся героями.

Фарбы (а при тым фарбліня) то необхідны акцесоріи минулых свят. Нима бо прикрашат ся великодні писанкы, або інчы яйця. Інча справа, же кед – речме мало літературно – дахто пустит фарбу, то часто сут з того добры яйця. Знана вшыткым, выдатна фейсбукова блогерка з Устя Горлицкого (давнього Устя Руского), котре в локальным русиньскым діалекті звучыт як «Усьця», ся розписує, же Лемкы-Русины-Українці – «всё равно». Постерігам тото як експозицію поглядів блогерки, але окрема антропологічно-політологічных сентенцій в роді «до передуманя», односит ся до великого писателя Владимира Хыляка. Аж приведу цитат в оригінальным виді: «CHWIST ZOSTANIE NA ZAWSZE CHWOSTOM». Хыляк ся в гробі перевертат, але певно зо сміху, бо сам бы таких предвеликодніх яец не выдумал. Дальшы компетенції з обшыри літературознаня, речме шырше – вшыткых розділів філологічных наук, находиме в святочных желанях блогерки. Тым разом написаных кірилицьом, в непольскым языку (в яким – не знам). Шок і недовіря, бо од давна ем просил, жебы пані написала дашто по лемківскы, кед так охочо по польскы коментує жытя Руской Бурсы. Ани не буду цитувал. Тепер лем хотіл бы-м пораіти блогерці, жебы писала лем по польскы. Для добра світа.

Іщы єдно треба пораіти – дорогу до раю. Хочете мати вельо грошів, жыти в достатку і богатстві? Заміст глядати щестя в Панамі і – як президенты Путін і Порошенко – выставити ся на остру критику нечестного обертаня фінансами, ідте реґіструвати фірму до русиньского села на Мадярах – Комлошка, котре являт ся податковим райом (пишеме о тым напочатку того чысла тыжденника). 15 років тому, коли мал ем нагоду быти там на таборах русиньской молодежи, тіж чул ем ся як в райскым огороді. Може то з причины розсіяных по цілым селі пивничок з домашнім вином і палюнком, до котрых просили ґаздове і ґаздыні, остатні, што знають іщы выречы пару слів по русиньскы. А раіли ми: «остан з нами в раю». Но, видите. Не остал ем. А тепер, заміст жыти в достатку і богатстві, мушу чытати ріжны конины і блогы, жебы было о чым (скоро)писати. Ех...

Одсвяткували уж вшыткы Великден. Не буду в тым місци зас ся розписувал о календарях, а о тым, же час, в котрым – як в давній Греції вчас олімпійскых змагань – тихнули войны, світ ставал в місци, а повітря дуло своим чыстотом, вкінци минул. В редакції ЛЕМ.фм+ чуеме тото і мы, бо першы е-ластівкы уж голосно чыр-чыркают. Як то добрі, же вшытко вертат до давной нормальности і свого порядку.

Нич іщы речены «вшыткы» одсвяткували Пасху, в Хусті (Підкарпатска Русь, тепер Україна), в ніч з Великої Пятниці на Велику Суботу доднес незнаны вандалі пофарбували монумент з названьом міста на три кольоры. Смотричы од горы, то горизонтальны поясы: синій, білий і червений. Не тяжко ся додумати, же малярям бракло місця зверха, жебы докінчити фану Тайляндії, зато в рамках українсько-тайляндской дружбы за профанацию азийского державного прапора артистів назвали вандалями. То перша версія той горячої історії. Мож іщы піти другим путем досліджынь. Тым ділом локальны евроентузіасты маніфестували против Нідерландцям, неприхильным підписати з Україном асоціацийну умову з Евросоюзом. Одвернули фану горізнач і певно хотіли домалювати шибеницю, але, певно, хтоси їх выстрашыл, зато може лишыли ей «неповішеном».

Так скоро, як могли втікати од памятника выстрашены антитайляндскы, або антинідерляндскы вандалі, так і скоро явила ся офіціална версія подій. Закарпатска мундурова служба вытягнула свій шаблон, на котрым од все выписаны три причины зла і вшелякых бід, тыкаючых стремлячой од чверти столітя ґу цивілізованому світови України: 1. Москва і Москалі; 2. Русины і політичний маґочізм; 3. Сепаратисты і сепаратизм. В комісійно проведеній лотерії вышло, же тым разом то русиньска провокация. Міцны слова. Але треба памятати, же ворогы України не сплят. Москалі, Русины і сепаратисты часто заміняють ся названями, прото і результат лотерії был меньше важний. Єдно лем здає ся быти мало логічным – Москалі і сепаратисты офіціално выступуют на Україні, а Русины, котрых там николи не было, не

Богдан Ґамбаль
gambal@lem.fm

Представителі каждой єдної русиньской організації согласно фурт голосят што Русины то на-рід мирний і законопослушний.

«ЛЕМКО» – газета для народа – ч. 36 за 1913р. приносит доказ чествуваня лемківскым рекрутом офіцерской власти і належного начальства.

ЛЕМКО
ГАЗЕТА ДЛЯ НАРОДА.
Издаванна на языкѣ, найближемь до лемковского говора.

ILUSTROWANY
KURYER CODZIENNY

Перед судом в Станіславові оповідала ся жытелька Волчынця Марія В. скаржена о насилне примушыня. В марцю того рока, по упадку «Закарпатской Руси» (ту т.зв. Карпатской України) Українці проголосили «повселюдну жалобу» на обшыри Східной Малопольщы. Єдного разу на улици приступила В. ґу своїй сусіді Марії Станкевичовой, котру звідала в дост острій подобі, чом «не носит признак жалобы по щезнутю «Карпатоукраїны», зас тымчасом мат коралі, якбы то была даяка «парада». Коли Станкевичова одповіла, шот єст то лем ей особиста справа, В. зорвала ей з шыї мотузик з коралами.

Кавза о примушыня оперла ся о поліцію, а тепер стала ся причыном судовой розправы, котру оложено.

На гофѣ.
Офицеръ до рекрута: Што бысь ты зробивъ, якъ бысь видѣвъ, же на твого переложеного напали цивиле и били го?
Рекрутъ: Я, я бымъ го салютоваль.

ФАФРИНДЯ І СКОНФІСКУВАНЕ

Законопослушні мельдую

**Zażartej „gerojce“
nie spodobały się korale.**

(ZJ) Przed sądem w Stanisławowie odpowiadała mieszkanka Wołczyńca Marja Wychowaniec, oskarżona o wymuszenie.

W marcu b. r., po upadku Rusi Zakarpackiej, Ukraińcy ogłosili „powszechną žalobę“ na terenie Małopolski wschodniej. Pewnego razu przystąpiła Wychowańcowa na ulicy do swojej sąsiadki, Marji Stankiewiczowej, którą zapytała w formie dość ostrej, dlaczego „nie nosi oznak žaloby po stracie „Karpatoukrainy“, a natomiast ma korale, jak gdyby była to jakaś „parada“. Kiedy Stankiewiczowa oświadczyła, że jest to jej osobista sprawa, Wychowańcowa zerwała jej z szyi sznur z koralami.

Sprawa o wymuszenie oparła się o policję, a obecnie stała się przedmiotem rozprawy sądowej, którą odroczone.

ФАФРИНДЯ І СКОНФІСКУВАНЕ

Дождертій «геройці» коралі не сподабали ся

